

**Агитатордын
БЛОКНОДЫ**

1984

МАЙ

5 №

Бастыра ороондордын пролетарийлери, бириккилегер!

АГИТАТОРДЫҢ БЛОКНОДЫ

КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын пропаганда
ла агитация бөлүги

1984 j.
май
5 №

ОБЯЗАТЕЛЬНО

Алтайдын бичиктер чыгарар издательствозынын
Туулу Алтайдагы бөлүги

ПАРТИЯНЫҢ КЕРЕГИ — АЛБАТЫНЫҢ КЕРЕГИ

Совет албаты коммунисттердин партиясына башкартып, кичеенип бүдүрүп турган төзөмөл ижи — социалистический экономиканы өңжидип жарандыратаны. Партиянын XXVI съездинин ле КПСС-тин Төс Комитединин онын кийиндеги жөптөрүн бүдүрүп, орооннын экономиказынын ончо бөлүктөрүн тең ле токтоду жок өскүрери жанынан элбек иштер башталган.

Ишти чике төзөөри ле башкарарын чокумдаары, государственнй ла иштеги дисциплинаны тыгыдары жанынан жаан иш башталала, баштапкы једимдерин көргүзип туру. Экономиканы тың астамду эдип алар иш өдүп јат. Пландалган јакылталарды ла алылган молјуларды бүдүрери ле ажыра бүдүрери учун, производствонин ийделерин, бар аргаларды толо тузаланары учун социалистический мөрөй элбеди. «Совет улус бу күндерде бийик общественно-политический айалгада эрчимдү иштенип, бойынын ижин канча ла кире јакшы бүдүрерге, јангы жаан једимдерге једип аларга эрчимдү ле турумкай иштенип турулар» — деп, КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызы, СССР-дин Верховный Советинин Президиумынын Председатели Константин Устинович Черненко Москванын металлургтарыла туштажуда айткан.

Партиянын кереги — албатынын кереги. Партиянын пландары — албатынын пландары. Бистин партия тургускан задачаларды бүдүрүп совет улус экономиканы там тыгыда өскүрери жанынан эрчимдү иштенип турулар. Быјылгы јылдын баштапкы кварталында промышленный производство бистин ороондо бийик тебүлерле өскөни СССР-дин Төс Статистический Управлениезинин јетирүзинде айдылды. Пландалганына үзеери 9,1 миллиард салковойдын продукциязы эдилген. Јурт хозяйстводо једимдер јакшы.

Туулу Алтайдын ишкүчиле јаткандарынын 1984 јылга алган молјулары: «Промышленный продукцияны, 1983 јылдагызына көрө, эки процентке көп эдип чыгарар. Иштин арбынын бийиктедер јакылтаны бир процентке ажыра бүдүрер, продукцияны эдип чыгаратан бааны 0,5 процентке јабызадала, 500 мун салковой акча кымакайлап алар.

Государствого 26600 тонна эт, 42210 тонна сүт, аннын 16100 килограмм мүүзин, 110 тонна мөт, 2700 тонна картошко, 2300 тонна маала ажын, 115 тонна кумак садар».

Бу пландарды бүдүрери учун предприятиелерде, колхозтордо ло совхозтордо тын иш өдүп јат. Ишкүчиле јаткандардын коллективтерине быјыл анчада ла тын иштенерге келижер. Ненин учун дезе өткөн јылда область государствого кезик продукцияны табыштырары јанынан төлүлү арткан. Анайдарда, өдүп јаткан јылдын планын бүдүргениле кожо өткөн өйдөнг арткан төлүлерди јоголторы керектү. Ол керегинде јаан куучын областьтын партийный активинин май айдын баштапкы күндеринде өткөн јуунында болды.

Јуунда агропромышленный комплекстин сурактары аайынча Бастырасоюзный экономический јууннын итогторы ла ол јуунда КПСС-тин Төс Комитединин Генеральный качызынын нөкөр Константин Устинович Черненконын куучынында айдылган түп-шүүлтелерди бүдүрери јанынан Туулу Алтайдын партийный, советский ле хозяйственный органдарынын задачалары керегинде докладты КПСС-тин Горно-Алтайский обкомынын баштапкы качызы Ю. С. Знаменский эткен.

Докладчик бистин область Аш-курсактын программазын бүдүрерине кандый јөмөлтө эдип турганын јартады. 1983 јылда общественный маяга азыралды 1982 јылдагызына көрө, көп эдилген. Область государствого сүт, ноокы, түк, мөт, куманак, маала ажын табыштырар планды бүдүрген.

Колхозтордын ла совхозтордын экономический көргүзүлери јаранган. Темдектезе, Кан-Оозы аймакта XXII партсъездтин адыла адалган колхоз 1 миллион 33 мун салковой ару кирелте алган. Ол пландалганынан 23 мун салковойго, 1982 јылдагызынан 140 мун салковойго көп. Кенидеги, Талицадагы, Барагаштагы, Шебалиндеги, Кырлыктагы совхозтордын једимдери јакшы.

Јурт јерде улус јадар туралар, производственный ла социально-культурный объекттер тудары элбеди. Эмди колхозтордо ло совхозтордо производственный ийде тыныган.

Өдүп јаткан јылдын баштапкы кварталында сүт садар план 101 процентке, эт садары — јүк ле 92 процентке бүткен. Кан-Оозы, Шебалин, Көксуу-Оозы аймактар сүт садар, анайда ок эт садар пландарын јенүлү бүдүргилеген. Турачак, Ондой, Улаган аймактар эт табыштырар планды бүдүрбедилер. Майма аймак дезе баштапкы кварталдын планын сүт те, эт те аайынча бүдүрип болбогон.

Кезик хозыяйстволордо мал өскүрер иштин культуразы жабыс Уйларды график аайынча искусствено үренделтирип, кварталдар сайын тен үлештире төрөткөни сүтти аstatпазына жаан учурлузын наука ла озочыл ченемел көргүзет. Темдектезе, хозыяйстводо бар уйлардын 30—35 процентин — баштапкы кварталда, 20—25 процентин — экинчи, 10—15 процентин — үчинчи, 30—35 процентин — төртинчи кварталда төрөдөргө жараар.

Колхозтордо ло совхозтордо техника көптөгөн. Ончо жалаң ишти бачымдаш жоктон, же түрген, агротехнический эн жарамыкту өйдө өткүрер аргалу. Же улай ла үрелип турганынан, өскө дө шылтактардан улам көп тракторлор иштебей туруп жадылар. Областьта жылына кажы ла трактор 140 күннен көп эмес иштеп жат. Кезик хозыяйстволор өткүре көп техниканы кереги жокко алгылайт.

Мал өскүрер иштин культуразын бийиктедери фермаларда иштерди механизировать эткенинен, жаңы, жакшы жазалдарлу кажаандар тутканынан камаанду.

Мынан ары малдын тоозын көптөдөри, онын продуктивносун бийиктедери малга керектү азыралды артыкташтыра белетегенинен камаанду болор. Былтыр областьтын хозыяйстволоры 165,6 мун тонна азырал белетеп алгандар, ол бир тын малга орто тооло 4,7 центнерден келижет. Ол бистин областьта көп мал кажы ла кабыруда да болуп турза, сүреен ас. Областьтын аш-курсактын программазы аайынча 1985 жылга — 245, 1990 жылга 280 мун тоннага жетире азырал жылына белетелери пландалган.

Бу жаан задача. Оны бүдүрерге малдын азыралын кыра лап өскүрер, азырал эдип турган жерлердин түжүмин бийиктедер керек. Областьтын аймактарынын жери, онын кыртыжы аайынча ашбобовый культураларды, элден озо мырчакты, виканы, пелюшканы, өскө дө ток азырал культураларды үрендеп өскүрерге жараар. Анайда ок көп жылдарга өзөр өлгөндөрдү, темдектезе, люцернаны, клеверди, донникти, эспарцетти үрендеери керектү.

Бисте кезик хозыяйстволордо жерди сугарала, бийик түжүм өскүрип алып жадылар. Же бастыра областьта жерди сугарып, сас жерлерди кургадып, өскө дө культуртехнический иштер өткүрип, бийик түжүм алар иш жылбай туру.

Малдын азыралын көптөдөр аргалардын бирүзи — белетелген азыралдын чыңдыйын бийиктедери ле жылытуны жоголторы. Мында азыралды белетейтен ле корыйтан жаңы технологияны тузаланар керек. Көп хозыяйстволордо азырал-

ды озогыла эп-сүмеле белетегилейт. Силос болзо, јаш өлөңди чабала, оны оролоп салар. Өлөң болзо, оны чабала, кургадып јат, оноң обоолоор. Бу иште јут-јулакай бололо, чабып салган өлөң јыдып калат, эмезе обоодогы өлөң күйет. Чабала обоологон өлөңниң ток веществолорының 35—50 проценти јылыып јат. Мында бүгүңги күнде эн јакшы эп-сүме — пресстейтени. Је областъта бастыра белетелип турган өлөңниң јүк ле 25 проценти пресстелет.

•Малга эн ток азырал сенаж, өлөңниң кулуры, гранулдар. Олорды белетеер технологияны бузала, чыңдыйын јабыздып, үреп турганы учурап јат.

Малга белетеген азыралды чике тузаланарга кажы ла хозяйстводо азыралдын кухнязы болор учурлу.

Мал өскүрер ишти јаан астамду эдерге малдын продуктивнозын бийиктедер керек. Малдын продуктивнозы бийик — мал эттенгир, сүттенгир, көп түктү болоры азыралдан камаандузы јарт. Је мында көп нургуны малдын угын јарандырганынан камаанду болгонын озочыл хозяйстволордын ижи көргүзет. Јабагандагы совхозто укту койлордын фермазында бешјылдыктын үч јылының туркунына кажы ла койдон түк кайчылаары 2,5 килограмманг 3,3 килограммга јетире бийиктеди. Маймада укту уйлардын фермазында кажы ла уйдан орто тооло 3592 килограмманг сүт саап јадылар.

Ол укту мал өскүрип турган эки ферманың једимдери. Эмди мал ижин эки совхозто төзөгөни тундештирип көрөли. Шебалин аймакта «Қаракольский» совхоз малдын продуктивнозын бийиктедер ишти чике төзөйлө, бешјылдыктын үч јылында государствого сүт, эт, түк табыштырар планы ажыра бүдүрген. Малдан алган продукталарды государствого садала, 607 мун салковой кирелте алды. Ол ок Шебалин аймакта «Эјегандагы» совхозто мал өскүрер иш уйдаайла, хозяйство государствоның алдына көп төлүлү артты. Оноң улам 1983 јылда хозяйство 357 мун салковой чыгымду арткан.

Бүгүңги күнде агропромышленный биригүлердин, совхозтордын ла колхозтордын башкараачы ишчилеринин кичеейтен кереги бригаданың подрядыла иштеерине көчөри, хозрасчетты тузаланары. Қирелте ле чыгым канча болуп турганын јаантайын чотоп тундештирип турар керек.

Је хозрасчеттын ээжилерин кезик совхозтордо ло колхозтордо тузаланарын кичеебей јадылар. Каа-јаа зоотехниктер, агрономдор, механизаторлор ас чыгым чыгымдап, көп кирелте аларын билбес.

Бастыра бу једикпес-тутактар Аш-курсактын программазын бүдүрериле, экономиканы тыгыдарыла көнү колбулу. Партия тургускан задачаларды бүдүрерге бу ла өскө дө једикпестерди јоголторы керектү.

Јаңы јаан задачаларды бүдүрери партийный башкартуны тыгытканынан, партийный организациялардын турумкай ижинен камаанду. Колхозтордогы ла совхозтордогы парторганацияларды ченемелдү партишчилер башкарат. РАПО-го кирип турган парторганациялардын качыларынын соведи тözөлгөн. Бүгүн јурт јерде областьтын коммунисттеринин 40 проценти иштеп туру.

Партийный организациялар идеологический ле јартамал-политический иштин эп-сүмезин јаңыртары керектү. Механизаторлордын, малчылардын, јурттагы строительдердин, өскө дө ишчилердин үредүзин бийиктедер, таскадузын тыгыдар керек. Эмди областьтын партийный организациязынын алдында турган јаан учурлу иштер — јаскы јалаң ижин агро-технический бийик кеминде божодоло, койдын түгин кайчылап табыштырары, кыраларды кичеери, јайгы одорго малды чыгарары, өлгөн ижине ончо јанынан јакшы белтенип алары. Туулу Алтайдын ишкүчиле јаткандары, областьтын партийный организациязы башкарганыла бу иштерди бийик кеминде бүдүрип, быјылгы јылдын пландарын ла молјуларын јозокту бүдүреринде аланзу јок.

ЈАҢЫ ЈААН ЈЕДИМДЕРГЕ

Туулу Алтайдын ишкүчиле јаткандары, бастыра совет албаты чылап ок, КПСС-тин Төс Комитединин апрель айдагы Пленумынын јөптөрин, Пленумда нөкөр Константин Устинович Черненко айткан куучынды тын сүүнип, јарадып уткыдылар. Пленумнын јөптөрин јүрүмде бүдүрип, предприятие-лердин, колхозтордын ла совхозтордын коллективтери бойларына јаңы молжулар алып, социалистический мөрөйди элбедип, эрчимдү иштенип турулар.

1984 жылда областьтын јурт ишчилери государствого 26600 тонна эт, 42210 тонна сүт, 1415 тонна түк, өскө дө көп продукция берер болуп молжондылар. Эмди бу бийик молжуларды бүдүрерге бешжылдыктын баштапкы жылдарында јетире бүдүрбеген, арткан төлүлерди јоголторго кажы ла колхозто ло совхозто, фермада, бригадада, звенодо чокым ла турумкай иш болоры керектү.

Өткөн жылда областьтын колхозторы ла совхозторы малдан алган продукцияны государствого табыштырар пландарды јакшы бүдүрдилер. Бүгүн партийный, советский, хозяйственный органдардын, фермалардын ишчилеринин алдында турган задача — иштин тебүзин јабызатпай, быжылгы жылдын пландарын ла социалистический молжуларын өйинен озо бүдүрери учун тартыжары.

Бисте бар једимдерле коштой, једикпес-тутактары барын база темдектеер керек. Быжылгы жыл башталарда колхозтордо ло совхозтордо јоон уйлардын тоозы пландалганына јетпеген. Көксуу-Оозы, Ондой, Улаган аймактарда јүс тын уйдан орто тооло бозу алар план бүтпеген. Шебалин аймак уулактар ла кураандар алып торныктырар планды бүдүрип болбоды. Областьтын ончо аймактары жылкы өскүрер планды бүдүрип болбоды.

Быжылгы кышты Көксуу-Оозы аймактын мал өскүрөөчилери јакшы чыкканын темдектеерге јараар. Аймак государствого сүтти былтыргызынан көп табыштырган.

Кезик хозяйстволордо сүттин товарнозын бийиктедери јанынан кичеemel болбой турганынан улам жылыту болуп

туру. Быжылгы кышта Шебалин аймактын хозяйстволорында сүттин товарнозы 66 процент болды, Турачакта — 72, Чойдо — 78 процент. Көп сүт хозяйстволордын бойларында тузаланылат. Көп сүтти бозуларга эмизип турганы бар. Саржу ла сыр эдер заводтордон обрат алала, бозуларга ичирер ордына, толгобогон сүт ичирип турганы бар.

Государствого эт табыштырар планды бүдүреринде чочыдулу айалга боло берди. Область быжылгы жылдын баштапкы кварталында государствого эт табыштырар жакылтаны жүк ле 29 процентке бүдүрди. Государствого эт табыштырар керектер Майма аймакта бир эмеш онду. Аймактын хозяйстволоры этти былтыргы жылдын баштапкы кварталына көрө, 49 тоннага көп табыштырды.

Журт хозяйствоны башкарып турган органдар, госплембригү, хозяйстволордын башкараачылары ла специалисттери малды искусственный үренделтер ишти, малдын угын жарандыларына аайлу-башту эдип алар өй жеткен. Бу иш кезик колхозтордо ло совхозтордо уйан төзөлгөнинең улам көп уйлар субай артып жат. Уйларды искусственный үренделтер пункттар эдерге көп чыгым керек жок. Жаңыс ла колхозтордын ла совхозтордын кезик башкараачылары ла специалисттери бу ишти кичебей турганынан улам, уйларды кажаандарда үренделтип жадылар. Оноң улам кезик уйлар субай артып жат. Областьта онынчы бешжылдыкта кажы ла жүс уйдан орто тооло 74 бозу алылган, он биринчи бешжылдыктын үч жылында 79 бозудан алылган. Анчада ла Ондой аймакта субай артып турган уйлардын тоозы көп болуп туру.

Малдын продуктивнозы жабыс бойы артканча. 1983 жылда кажы ла саар уйдан орто тооло 1736 килограмм сүт саалды, ол онын алдындагы 1982 жылдагызынан 69 килограммга жабыс. Кайчылалып турган түк база ас. Кажы ла койдон эки килограммнан ашпай жат.

Кандый да једикпестерлү болзо, быжылгы кыш јенүлү өтти. Баштапкы кварталда јакшы једимдерге Шебалин аймак једип алды. Эт табыштырар жакылтаны Шебалин аймак баштапкы кварталда 127 процентке бүдүрди. Ол јанынан Шебалиндеги, Барагаштагы, Эјегандагы совхозтордын фермалары јакшы иштендилер.

Кан-Оозы аймакта «Путь Ильича» ла «Ленинский наказ» колхозтордын, Ондой аймакта Кендеги совхозтын, Көксуу-Оозы аймакта Амурдагы совхозтын ишчилери јакшы иштендилер.

Быжылгы жылдын пландары јаан. Је оморды јенүлү бүдүр-

гедий бастыра аргалар бар. Оны озочыл колхозтордын ла совхозтордын, олардын ишчилеринин ченемели керелейт. Эмди журт хозяйствонун ишчилеринин алдында турган задача — жаскы јалан ижин агротехнический бийик кеминде өткүрери. Бу иштен общественный мал азыралду болоры, ол ажыра бистин молјулар ла пландар бүдери ле ажыра бүдери камаанду.

А. И. ЯЛБАКОВ,
КПСС-тин обкомынын инструкторы

АГИТАТОРДЫН АЈАРУЗЫНА

ТЕКШИ УРЕДУЛУ ЛЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ШКОЛДЫН ИЖИН ЈАНЫРТА ТӨЗӨӨРИНИН ТӨС УУЛАМЈЫЛАРЫН ПРОПАГАНДИРОВАТЬ ЭДЕР ЛЕКЦИЯЛАРДЫН ТЕМАТИКАЗЫ

— КПСС-тин XXVI съездинин ле КПСС-тин Төс Комитетинин апрель айдагы (1984 ј.) Пленумынын јөптөри аайынча албатынын үредүзин тыгыдары ла јарандырары;

— Üредүннн совет ситемазын төзөгөни ле тыгытканы — социалистический цивилизация јенгенин керелегени;

— Тын өзүмдү социализм јаранган айалгаларда школдын учуры;

— Тын өзүмдү общественонун эмдиги өйинде такши үредүлү ле профессиональный школды јанырта төзөөринин задачалары ла ууламјылары;

— Текши, орто ло профессиональный үредүннн кебери;

— СССР-де профессионально-технический үредү;

— Профтехүредүннн системазын тыгыдарында јаны өй;

— Ленинннн «Коммунизмге үренетен» кереес јакылтазы ла эмдиги айалгаларда онын учуры;

— КПСС-тин XXVI съездинин некелтелери аайынча үренчиктерди үредеринин ле тазыктырарынын чындыйын бийиктедер задачалар;

— Школьниктердин јажын, кажызынын ла кылык-јанын билери педагогический ишти једимдү эдетен јаан учурлу айалга;

— Јашөскүримди идеологический тартыжу курчыган айалгаларда идейно-политический тазыктырары;

— Јаан класстардын үренчиктерин гражданский чыдамкай ла общественный эрчимдү эдип тазыктырары;

— Балдарды үредип тазыктырарында садтын, школдын, биленин ле эл-јоннын өмөлөжөри;

— Ишке тазыктырары кижини тен чыдадып өскүреринде јаан арга болгоны;

— Школьниктерге профессиональный ууламјы береринде биленин учуры;

— Јаан класстардын үренчиктерине профессия талдаарына ла профессиональный ууламјы аларына болужары;

— Школдын жүрүмле колбуларын тыгыдары ла үренчиктерди общественно-тузалу ишке белетеерин јарандырары;

— Профессиональный ууламјынын социально-экономический сурактары;

— Үредү ле специальность алатан јолдор;

— Јаан класстардын үренчиктерин ишке үредерде профессиональный ууламјы берери;

— Јаан класстардын үренчиктерин коллективте жүрерине ле иштенерине темиктирери;

— СССР-дин Конституциязы кижинин праволорын бастыра аргаларла элбедери ле кижини общественнын алдына каруулу болоры керегинде;

— Иштеги коллектив тын өзүмдү социализмнин политический системазында тос социальный үйе болгон учуры бийиктеери;

— Ишке ле общественный јөөжөгө коммунистический күүн-тапту эдип тазыктырары;

— Идеологический иштин јаан учурлу ууламјылары;

— Совет јашөскүримге коммунистический мораль берери — јакшы кылык-јанга тазыктырарынын тос задачазы;

— Жүрүмде турумкай болорын јеткилдеери — јакшы кылык-јанга тазыктырар иштин амадузы;

— Үренчиктерди эстетический тазыктырары — кижини ончо јанынан тен чыдадып өскүретен айалгалардын бирүзи;

— КПСС-тин XXVI съездинин, КПСС-тин июнь айдагы (1983 ј.), апрель айдагы (1984 ј.) Пленумдарынын јөптөри аайынча патриотизмге ле интернационализмге тазыктыратан задачалар;

— Физический тазыктыру — јашөскүримди ишке ле Төрөлин корырына белетейтен арга;

— СССР-дин Жуу-жепселдү Ийде-күчтеринде турарына белетеери — үренчиктерди военно-патриотический тазыктырарынын төзөгөзи;

— Балдарды ла јажы јеткелек јииттерди общественный тазыктырар аргаларды јарандырары — советский, государственный ла общественный организациялардын задаказы;

— Балдарды тазыктырары — СССР-дин граждандарынын конституция аайынча эдетен кереги;

— Биленин, школдын, эл-јоннын, иштеги коллективтин үренчиктерге некелтези бирлик болоры — тазыктырар ишти јаан једимдү эдер;

— Тын өзүмдү социализмнин айалгаларында үредүчинин социальный учурын ла профессиональный тоомјызын көдүрери;

— Албатынын үредүчизи — өзүп јаткан јиит үйени үредип тазыктырары јанынан общественнын бүдүмјилеген кижизи;

— Үредүчилерди үредип белетеерин јарандырары — албатынын үредүзин јангырта төзөөр иштин бир бөлүги;

— Школды јангырта төзөөринде совет педагогический наукалардын задачалары;

— Школдордын озочыл ченемелин јууйла, шүүп, көрүп таскадарынын психолого-педагогический сурактары;

— Үредүнин үредү-материальный аргаларын тыныдары — школьниктерди үредерин ле тазыктырарын бийик једимдерлү эдетен јаан арга;

— Албатынын үредүзин башкарарын јарандырары — текши партиянын бастыра албатынын кереги.

А. П. САФРОНОВ,

**«Билгирлер» общественнын организациязынын
председателинин заместители**

АШ-КУРСАКТЫН ПРОГРАММАЗЫ — КПСС-ТИН АГРАРНЫЙ ПОЛИТИКАЗЫН ТВОРЧЕСКИЙ ӨСКҮРГЕНИ

Аграрный политика партиянын экономический ижинин јаан учурлу бөлүги бололо, кажы бир чоком исторический өйдө јурт хозяйстводо партиянын тактиказын ла стратегия-

зын јартайт, орооннын албаты-хозяйствозынын јаан учурлу бу бөлүгинин амадуларын, јаранып өдөтөн јолдорын ла аргаларын темдектейт, бүгүнгү күнде ле келер өйдө бүдүретен задачаларын тургузат.

Марксизм-ленинизмнин үредүзин тözөөчилер албаты-калыкты аш-курсакла јеткилдеерине јаан учур берип туратандар. Ненин учун дезе аш-курсактан кижинин јүрүми көни камаанду.

«Социалистический государство јеткил аш-курсакту болгожын, ол экономический јанынан бек ле быжу болор» деп, Владимир Ильич Ленин айдып туратан (Соч. толо јуунтызы, 44 т., 9 стр.). Аграрный политика совет улусты аш-курсакла канча ла кире толо јеткилдеер амадулу болуп јат.

Совет обществонын өзүминин эмдиги өйинде, качан албатынын ла партиянын ижинин тös учуры тын өзүмдү социализмди там јарандырары боло берерде, КПСС-тин аграрный политиказы аңылу учур алынды.

Тын өзүмдү социализм тужында бистин бешјылдыктарыстын баш задачалары ла партиянын экономический политиказынын амадузы совет улустын јадын-јүрүмин там јарандыратаны болуп јат. Кизи бойына тузаланып турган немелердин текши тоозында јурт хозяйствонин продукталарын ла јурт хозяйствонин сырьезынан эткен товарларды тузаланганы 70 процентке шыдар болордо, партия бойынын аграрный политиказына ненин учун андый јаан ајару эди турганы јарт.

Партиянын эмдиги аграрный политиказы КПСС-тин Тös Комитединин 1965 јылда март айдагы Пленумынан башталала, XXIII ле öскө дө съездтерде, Тös Комитеттин көп тоолу јөптөринде чокумдалган. Ол политиканын ууламјылары: јурт хозяйствонин материально-технический ийдезин ле аргаларын элбедери, колхозтордын ла совхозтордын экономиказын тынғыдары, јурттагы ишчилер материальный јилбиркеерин бийиктедери, ишти тözөөрин ле башкарарын јарандырары, хозяйстволор ортодо ортоктошконы ла агропромышленный биригү эткени, деремнени социальный јаңыртканы ажыра специализацияны ла концентрацияны теренжиткени.

Аграрный политикага КПСС-тин XXVI съезди јаны кожулталар этти. Албаты-калыкты аш-курсакла јеткилдеп турганында бар једикнестерди јоголтор јолдор темдектелди. Бу суракты быжу бүдүрерге аш-курсакты көптөдөр аңылу программа тургузары керегинде јөп болды. Андый программаны КПСС-тин Тös Комитединин 1982 јылда май айдагы

Пленумы жөптөди. Бу программада партиянын 80-чи жылдарга аграрный политиказы көргүзүлдү.

Аш-курсактын программазын жеңүлү бүдүрерге съезд агропромышленный биригүниң бөлүктөрүнүн тең өскүрерге бирлик пландар жакару берген.

Экономиканың агропромышленный биригүзи — журт хозьяйствонун сырьезынан аш-курсакты ла улус тузаланар немелер эдериле, олорто албаты-калыкты жеткилдейтениле колбулу албаты-хозьяйствонун бөлүктөрүн бириктире алганы болуп жат. Олор бөлүк: баштапкызы — журт хозьяйствого машиналар, техника, жазалдар, удобрение эдип турган промышленность, экинчизи — журт хозьяйствого бойы; үчинчизи — журт хозьяйстводо эдилген продукцияны улуска жетирип турган промышленность: аш-курсак эдер ле жеңил промышленность, продукцияны белетеер, корыыр, тартар, үлештирип садар предприятиелер ле учреждениелер.

Агропромышленный биригү орооннын экономиказын улустын жүрүмин жеткилдейтен жаан учурлу бөлүк деп, быжыл март айда Москвада өткөн Бастырасоюзный экономический жуунда айдылган. Журт хозьяйствонун сырьезынан агропромышленный биригүде жазалган продукт государственной ла кооперативный садунун 75 проценти болуп жат. Мында албаты-хозьяйствонун төс производственный фондторынын 37 проценти туружат, ороондо улустын 40 проценти иштейт, обществонун национальный кирелтезинин 42 проценти агропромышленный биригү берип жат.

Агропромышленный биригүниң төс бөлүгү — журт хозьяйство болуп жат деп, КПСС-тин Төс Комитединин Политбюрозынын члени, КПСС-тин Төс Комитединин качызы нөкөр М. С. Горбачев Бастырасоюзный экономический жуундагы куучынында айткан. Журт хозьяйстводо жылына орто тооло 27 миллионго шыдар кижиле, ол тоодо 1,8 миллион бийик ле аңылу орто үредүлү специалисттер, 4,5 миллион механизаторлор ло өскө дө профессиялу улус иштенип жат. Журт хозьяйство албаты-хозьяйствонун 90-нон ажыра бөлүктөрү колбулу.

КПСС-тин Төс Комитединин май айдагы Пленумынын кийинде өткөн эки жыл орооннын журт хозьяйствозы канайда өткөни керегинде түп-шүүлте эдер арга берет. Бу ойдин туркунына текши продукция 5 процентке көптөйлө, 1983 жылда 134 миллиард салковойго жетти. Бир жылдын туркунына эт 1,5 миллион тоннага, сүт 5,4 миллион тоннага, жымыртка 1,8 мил-

лиардка көптөди. Аш-курсак эдер предприятиелер 1,4 миллиард салковойдын продукциязын эттилер.

Колхозтордын ла совхозтордын ижи жаранды, экономиказы тыгыды, оныла колбой журт жерде социальный жагыртулар элбеди. Улус жадар туралар, больницаалар, школдор тудары көптөди.

Ол жанынан бистин областьтын ишкүчиле жаткандары база бир канча иш бүдүрдилер. Аш өскүрип жуунадары 1983 жылда, 1982 жылдагызына көрө, көптөгөн. Государствого сүт, тук, ноокы мөт, куманак, картошко ло маала ажын табыштырар план бүткен. Ол једимдерге јер ижинин культуразын жарандырган, кыралардын түжүмин бийиктедер иш өткүрген шылтузында једип алган.

Өткөн өйдин туркунына бистин колхозтордын ла совхозтордын кирелтези өсти. Областьтын агропромышленный биригүзине кирип турган предприятиелердин кирелтези 21 процентке бийиктеди. Ол жанынан эн бийик једимдерге Майма, Кан-Оозы аймактардын, анайда ок «Алтайанпром» биригүнин хозяйстволоры једип алдылар.

Јурт јерлерде билдирлү социальный жагыртулар бар. 1983 жылда мында 30 мун квадратный метр туралар, 4,7 мун уй, 15,6 мун кой турар кажаандар тудулды.

Бастыра ороондо колхозтордын ла совхозтордын экономиказы тынганы журтхозяйственный продукцияны көптөдөр арга берди, ол дезе ишкүчиле жаткандардын курсагын жарандыраарына тын јөмөлтө этти. Темдектезе, үч бешжылдыктын туркунына кижии бажына эт јиири 41 процентке, сүт — 25 процентке, јымыртка — эки катап, маала ажын јиири 35 процентке өсти. Бу өйдин туркунына бистин улустын тоозы 35 миллион кижиге көптөгөннин ајаруга алза — ол јаан једим. Бүгүн улустын јип турган курсагынын тоозы аайынча бистин ороон телекейде эн тын өскөн ороондордын тоозында. СССР јуртхозяйственный продукция эдери жанынан телекейде баштаачы јерлердин бирүзинде. Темдектезе, Совет Союзта улустын тоозы телекейде бастыра бар улустын јүк ле 6 проценти болордо, јер үстинде эдип турган аштын 13 проценти, хлопктын ла сүттин 20 проценти, эттин 10 проценти, јымыртканын 12 проценти эдип туру.

Је экономиканын аграрный секторында једимдер јакшы, журт хозяйствонын продукциязын эдери көптөгөн дө болзо, совет улус јүзүн башка аш-курсакты керексигени толо јеткилдебей јат. Онын бойынын шылтактары бар.

Ишкүчиле жаткандардын акча кирелтези журт хозяйство-

нын продукциязынан түрген көптөп јат. Аш-курсактын продукталарын государство садып турган баа бийиктебей, јабыс бойы артканча, оноң улам, улус эн баалу продукталарды керексири көптөди. Ого үзеери аш-курсак садып алып турган улустын тоозы өсти. Уч бешјылдыктын туркунына совет улустын текши тоозы 15 процентке өзөрдө, јаантайын аш-курсак садып алаачы улустын тоозы анан көптөгөн. Ненин учун дезе көп улус јурттардан городтор јаар иштеп барарда, улустын акту бойынын хозяйстволоры астаган. Оноң улам ороондо эдилеп турган јуртхозяйственный продукцияда улустын болушту хозяйствозында эдилеп турган продукциянын кеми чик јок астады. Темдектезе, 1980 јылда ороондо эдилген текши продукциядан улустын болушту хозяйствозында эттин 31 проценти, сүттин — 30, јымыртканын — 32, маала ажынын — 33, картошканын 64 проценти эдилген.

Өрө айдылганы бистин областька база келижип јат. Бу сурактар јаантайын партийный, советский, хозяйственный органдардын ажарузында. Олорды бүдүрип, предприятиелердин, туш улустын болушту хозяйстволорын элбеткени ажыра аш-курсакты чик јок көптөдөр арга бар. Быјылгы јыл башталган күнде предприятиелердин болушту хозяйстволорында 250 тын уй, 820 чочко, 390 ат, алты жарым мун кой ло эчки бар болгон. 1983 јылда олар 272 тонна эт, 70 тонна сүт, 120 тонна картошко, 13 мун тонна маала ажын ла 10 тонна мөт бергендер.

Көп тоолу продукталарды туш улустын болушту хозяйстволоры берген. Темдектезе, 1983 јылда олар 12 мун тонна эт, 40,4 мун тонна сүт, 170 тонна түк, 2000 тонна мөт лө өскө дө көп продукция берген. Ол тоодо туш улустан колхозтор ло совхозтор бойларынын пландарын бүдүрерге 4,3 мун тонна эт, 2,4 мун центнер сүт, 2,2 мун центнер түк, 485 центнер ноокы садып алгандар. Ого үзеери потребкооперациянын системазы 2,5 мун тонна эт, 1,5 миллион јымыртка, 188 тонна сүт садып алды.

Предприятиелердин болушту хозяйстволорын ла туш улустын акту бойынын хозяйстволорын өскүреринде бир эмеш једимдер бар да болзо, бу јаан учурлу керек јанынан партийный, советский, хозяйственный органда једикпестү иштеп тургандарын бу јуукта областьта өткөн партийно-хозяйственный актив темдектеди. Быјылгы јыл башталарда областьта бар колхозчылардын, ишмекчилердин, служащийлердин ле өскө улустын 42 мун өрөкөзинен јүк ле 33 мун өрөкө акту бойында болушту хозяйстволу болды.

Болушту хозяйстволор тӧзӧӧрине Турачак, Ондой аймактарда, Горно-Алтайск городто керектӱ кичеemel болбой туру. Онын да учун олардо эт кӧптӧдӧр якылталар бӱтпей jat.

Јурт хозяйствоны ла оныла колбулу бӧлӱктерди тыгыда ӧскӱрер јолго тургузып тура, бистин партия орооннын агро-промышленный биригӱзинин материально-технический аргаларын элбедерине, олардын производственный ийдезин толо тuzаланарын элбедерине јаан ажару эдип jat.

Јурттагы ишчилер јылдын ла тын ийделӱ К-700, ДТ-75, Т-150 тракторлор, оларго колбоштырар инвентарь алгылайт. Аш јуунадар «Нива», «Колос», «Сибиряк» комбайндардын ордына эмди бийик арбынду иштеер «Дон-1500» комбайндар келип туру.

Је колхозторды ла совхозторды бийик арбынду техникала јеткилдейтени — јаан учурлу задача. Ол техниканы билгир ле чебер тuzаланатаны — экинчи јаан учурлу керек. Кезик колхозтордо ло совхозтордо бар байлык техника конок ло смена куркунына ас тuzаланып, кичеep чеберлебей, коомой јазап турганынан улам ӱрелери кӧп учурап jat. Кӧп техника ӧйинен озо элeп турганы бар. Одыруны, сӱркӱштерди кымакайлабай, тӧгӧ-чача чыгымдап туратаны учурайт. Былтыр бу једикпестерден улам продукцияны иштеп аларына чыгымдар кӧптӧйт, колхозтордын ла совхозтордын экономиказына, государствого тын королто болуп турганын Бастырасоюзный экономический јуунда нӧкӧр Горбачев М. С. темдектеген.

Бу айдылган једикпестутактар бисте база учурап jat. Аш-курсактын программазын јӱрӱмде бӱдӱрерине бисте бар бастыра аргаларды канча ла кире толо тuzаланарына буудак эдип турган шылтактардын бирӱзи тракторлорды, комбайндарды ла ӧскӧ дӧ техниканы ремонттооры коомой тӧзӧлгӧнинде. Јӱзӱн-јӱкпӱр шылтактардан улам бистин областьта 500-ке јетире тракторлор кажы ла ай сайын иштебей тегин турат. Бисте кажы ла трактор јылына орто тооло 140 кӱн иштейт. Онон улам кажы ла трактор јылына иштеп турган кеми јабыс болуп туру. 1987 јылда бир трактор норма аайынча 890 гектар јерде иш бӱдӱрер ордына 807 гектарга бӱдӱрген. Тын ийделӱ К-700 тракторлор 2,4 мун гектар јерде иш бӱдӱрер ордына 2 мун гектарды бӱдӱрди.

Анчада одырар ла сӱркӱштеер материалдарды чыгымдарына ажару ас болуп турганын темдектеер керек. Хозяйстволордо јакшы јазалду нефтескладтар јок болгонынан улам јылыјту кӧп болуп туру.

Јурт хозяйствоны тыгыда ӧскӱретен арга — јердин тӱжӱ-

мин бийиктедерге минеральный удобриелерди элбеде тузаланары. Минеральный удобриелерди агрономический чике тузаланганы төс журтхозяйственный культуралардын түжүмин 60 проценттен ас эмес бийиктедер аргалузын ченемел көргүзет. Удобриелер эдерине промышленностьто чыгымдаган кажы ла час журт хозяйстводо 25 кижичасты чеберлеер. Удобриение садып аларына чыгымдаган кажы ла салковой орто тооло эки салковойдын продукциязын берер.

Журт хозяйствоны көдүретен јаан учурлу иш — науканын ла техниканын жагы једимдери ле башка-башка јерлердин айалгазы аайынча јер ижинин ле мал өскүреринин научный төзөлгөлү зональный системаларын јазаары деп партия шүүп туру. Јер ижи бир аай өдүп турган хозяйстволордо бийик једимдерге једип алар аргалузын озочылдардын ченемели көргүзет.

Экономический иштин задачаларын јүрүмде бүдүрип турганы ишкүчиле јаткандардын јадын-јүрүмин јарандыраарыла колбулу. Онын учун журтты социальный јарандыратан сурактар партиянын документтеринде элбеде көргүзилет. Откөн жылдарда журтты социальный јарандыраары јанынан јаан иш бүткенин темдектеер керек. Деремнедеги ишчилердин јадын-јүрүминин материальный аргалары јаранды, культурно-технический кеми бийиктеди. Эмдиги өйдө журт јерлерде иштеп турган улустын 75 проценти бийик ле орто үредүлү, 1939 жылда дезе андый бичикчи улус 6 процент болгон. Колхозтордо ло совхозтордо улустын акча-јалы өсти, пенсиязы бийиктеди. Журтта культурно-бытовой строительство элбеди.

Је оныла коштой мынан ары эмди де көп иш бүдүрери керектүзин КПСС-тин Төс Комитединин декабрь айдагы (1983 ј.) Пленумы темдектеди. Культурно-бытовой јеткилдеш јанынан городтын ла деремненин ортодо башкалузы астаза да, эмди де јаан бойы артканча. Деремнеде азыйгы ла аайынча балдардын яслялары ла садтары, школдор, больницалар, поликлиникалар, культуранын учреждениелери, бытовой ло коммунальный јеткилдейтен предприятиялер ас. Көп журттар јарандырылбаган, јакшы јазалду јолдор јок.

Онон улам кезик улус журт јерлерден городтор јаар көчөлө, колхозтордо ло совхозтордо иштеер улус једишпей барат.

Бастыра бу керектерди бистин партия бойынын күнүн сайын өткүрип турган экономический, технический ле социальный ижинде ајаруга алып јат. «Совет кижичерегинде, онын иштеер айалгазын ла јадын-јүрүмин, духовный өзүмин јарандыраары керегинде кичеенери — партиянын јаан учурлу задача-

зы болуп артып јат» деп, КПСС-тин Төс Комитединин декабрьский (1983 ј.) Пленумында айдылган.

Қыскарта айтса, Аш-курсактын программазы ла оны бүдүрери јанынан КПСС-тин Төс Комитединин май айдагы (1982 ј.) Пленумы темдектеген, Төс Комитеттин онын кийиндеги Пленумдарында чокымдалган иштер агропромышленный биригүнин ончо бөлүктеринде, биригүнин төзөгөзи болуп турган колхозтордо ло совхозтордо производствоны тыгыдарына ла астамду эдерине ууланган.

Аш-курсактын программасында тургузылган јаан задачаларды бүдүрерге јурт хозяйствоны, аш-курсак эдер промышленностьты башкарарын кезем јарандырарын, агропромышленный биригүнин бастыра бөлүктеринде иштин дисциплиназын тыгыдарын некеди.

Андый шүүлтелер КПСС-тин Төс Комитединин быјыл апрель айда өткөн Пленумында айдылды. Туулу Алтайдын ишкүчиле јаткандары Пленумнын јөптөрүн, Пленумда нөкөр К. У. Черненконын куучынында айдылган шүүлтелерди јардып ла јөмөп турулар.

Н. МОДОРОВ,
исторический наукалардын кандидады

ШКОЛДЫН ИЖИН ЈАНЫРТА ТӨЗӨӨРИ ААЙЫНЧА

УРЕНЧИКТЕРДИ КЛАССТА ЭМЕС ИШТЕ АР-БҮТКЕНДИ КОРЫЫРЫНА ТАСКАДАР ИШТИН УЧУРЫ

«Улус ар-бүткенге чебер болзо, онын закондорын билип алала, билгир тузаланза, онын байлык јөөжөзи качан да түгенбес».

В. И. ЛЕНИН

Ар-бүткенди корып чеберлейтени — сүреен јаан учурлу иш. Бу ишти государственный ла политический ишчилер, ученыйлар, инженерно-технический ишчилер, юристтер, үредүчилер, бастыра совет улус кичееп, бүдүрип јадылар. Кезикте оны элден озо педагогиканын сурагы деп јолду айдып турулар.

Ненин учун дезе бу иш кижини ар-бүткенди сүүрине, оны

кичееп корыырына, төрөл јериниң кичеенкей ээзи эдип үредип тазыктырарыла көнү колбулу. Ол јанынан текши үредүлү орто школдын алдына тургузылган чокым задача — школды үренип божодып јаткан балдарды ар-бүткенди эрчимдү корыыр улус эдип тазыктырары.

Кажы ла совет кижии ар-бүткен керегинде эн керектү немелерди јакшы билер, онын байлык-јөөжөзин чеберлейтенин, билгир тузаланатанын јетире ондоор, «Ар-бүткенди Ленин чилеп кичеер» патриотический тартыжуда туружар учурлу.

Ар-бүткенди, Ленин чилеп, кичеери ар-бүткеннин закондорын терен билип, ого не керектү болгонын ондоп; килеп турарынан башталып јат. Кажы ла кижии јаш бала тужынан ала ар-бүткеннин најызы, онын коручызы, каруулчыгы, кичеенкей ле киленкей ээзи болоры керектү.

Ар-бүткен сүреен таскамалду болгоны керегинде К. Д. Ушинский сүреен јакшы айткан: «Ар-бүткен кижини үренип тазыктыратан тың аргалардын бирүзи болуп јат, ар-бүткен турушпаган таскамал иш јеткил эмес, эрикчелдү, јилби јок болор...» (К. Д. Ушинский, соч. јуунтызы, 3 том, стр. 140, 1948 ј.).

К. Д. Ушинский айткан бу сөстөрдии биологиянын ончо үредүчилери билер учурлу. Ол биология аайынча класста эмес иш өткүрерде үренчиктерди јакшы кылык-јанга үредип тазыктырарга кыйалта јоктон керектү болор. Ненин учун де-зе ар-бүткенди, онын закондорын јакшы билгени, ар-бүткеннин байлыгына чебер болгоны — јакшы кылык-јаннын ээжилерине келижип јат, онызы јокко коммунизмге једип болбос.

Ар-бүткенге јуук, оныла бирлик колбулу болгоны кижии энеден чыкканыла кожо башталат... Је ар-бүткенди терен билерин, ого јуук најы болорын кажы ла кижии, бойында музыка, книне, спорт сүүген чилеп, табынча тазыктырары керектү. Оны јаш тужынан ала баштаганы јакшы. Андый амадула школдордо, техникумдарда, институттарда ар-бүткенди корыыр кружоктор иштейт, балдарды ар-бүткенге, тындуларга, өзүмдерге јилбиркедер кингелер чыгарылат, агаш аразы, кырлар јаар экскурсиялар болуп јат.

Ар-бүткен кижини үредип тазыктырар, онын ару кейи кижинин су-кадыгын тыгыдар, эм-том болор өлөңдөри, аржан суулары кижинин ооруларын јазар, ар-бүткеннин јаражы кижини сүүндирер, көкидер, оморкодор. Онын аны-кужыла кижии азыранар.

Школдордын үренчиктерин ар-бүткенди сүүрине, онын байлыгын чеберлеп корыырына, тазыктырарында биология

аайынча класста эмес өткүрүп турган иш жаан учурлу.

Ол жанынан иштеп турган үредүчилер, воспитательдер, анайда ок ада-энелер элден озо мындый эки сурак аайынча белетенери керектү болор:

1. Үренчиктерге (олордын жажы ла билери аайынча) ар-бүткенди корыыры ненин учун керектүзүн жартаары.

2. Кажы бир предметтин башка-башка темаларынын сурактарыла колбулу ар-бүткенди корыыры аайынча материалдар.

Кезикте ар-бүткенди ненин учун корыыры керектү деген сурактарды ар-бүткенди корыырынын учурыла, темдектезе, телекейлик учурыла, государственный, педагогический өскө дө учурыла булгаштырып жадылар. Көп учуралдарда ар-бүткенди корыырынын амадуларын экономический, су-кадыкты корыыр шүүлтелерле жартап жадылар.

Озогы өйлөрдө ар-бүткеннин кезик кереес байлыгын, анкушты, өскөлөрүн де мүргүүлдин үредүзи аайынча байлап, чеберлегилейтен. Анайда байлайтаны эмди де кезик жагы өзөочи жиит государстволордо, культуразы жабыс кеминде албатыларда артканча.

Ар-бүткеннин сурактары аайынча балдарла иштеерде, бисти айландыра турган ар-бүткен байлыктын учурын жартап айдып берери керектү.

Ар-бүткенди корыыры жанынан иштерде ас учураар анкушты, өзүмдерди, ар-бүткеннин кереестерин, школдордын чеберлеп турган жерлерин научный жартаары база жаан учурлу.

Зоология аайынча класста эмес иш өткүрерде ар-бүткенди корыыр сурактарды научный жанынан теренжиде жартаарга тындулар, олордын жүрүми, эди-каны айландыра турган ар-бүткеннен — агаштардан, өлөңдөрдөн, суулардан, жердин аайынан камаандузын көргүзөр керек:

Бистин областьта школдордын көп нургунында школьниктердин ар-бүткенди корыыр ижи көндүккен. Быжыл Чой аймакта Каракокшо журтта орто школдын «Чанкыр тайга» деп адалган иштин ле амыраштын лагеринде областьтын школдорында агаш кичеечилердин ле ар-бүткеннин жиит нажыларынын областной следы өтти. Слетто школдордогы лесничестволордын, жажыл ла чанкыр патрульдардын, зоологтордын ла ботаниктердин 135 делегады турушкан. Ар-бүткенди корыыр ла онын байлык-жөөжөзүн кичееп чеберлеер ончо темалар аайынча өткөн конкурстарда Горно-Алтайскта педагогический институттын үредүчилери, агаш ижинин специалисттери, ар-бүткенди корыыры жанынан иштеп турган улус турушты.

Слет өткөн күндерде балдар Каракокшодогы агашпром-хозто сувенирлер эдип турган цехтин ижиле танышкан, чаал мөш лө карагай өскүрүп турган питомникте болдылар.

Өткүрилген конкурстарда үренчиктер агаш кичеер ишти, ар-бүткенди корыырын терең билери јарталды. Маргаанда баштапкы јерди Каракокшодогы орто школдын үренчиктери алдылар. Экинчи јерде — Горно-Алтайск городтын, үчинчи јерде — Шебалин аймактын үренчиктери. Слетто турушкандар ар-бүткенди корыыр ишти тыңыдары јанынан Туулу Алтайдын бастыра школьниктерине кычыру эткен.

Каракокшодогы конкурстарда јенү алган балдар школдордогы лесничестволордын члендеринин ле ар-бүткеннин јиит најыларынын Красноярский крайда Шушенское јуртта өткөн Бастырароссийский следында турушкан.

Областын школдорында ар-бүткенди корыыры јанынан иш бастыра үредү-таскамал иштин бир бөлүги боло берди.

Ар-бүткенди корыырынын сурактары класстардын башкараачыларынын таскамал иш өткүрер планына кирип јат. Школдордо общественный иштер: куштын күни, тўжүмнин ле чечектердин байрамдары, «Јажыл баштык», «Қайынаш», «Чымалы», «Чибишек», «Төрөлистин јажыл кебери», «Коол», «Қарасуу» деп иш-ойын өдөт.

Куштарды садтар, скверлер, агаштар јаар јилбиркедер иш өдүп јат. Үренчиктер бойлары куштардын ујаларын јазагылайт. Бу сурактар аайынча 3220 беседа ла доклад эдилген.

Школьниктер агаш өскүреринде ле корыырында практический турушканы озор бастыра албатынын текши керегине јөмөлтө эткенин билер арга берер.

Биология аайынча класста эмес өткүрер иштин планында ар-бүткеннин байлыгын чеберлеери јанынан мындый керектерди ајаруга алар:

— класстагы ла класста эмес иш ар-бүткенди үренериле, оны корыыры јанынан общественно тузалу иш тözöориле үзүк јок колбулу болор учурлу.

— иш шинжү өткүрер ууламјылу болоры; ар-бүткенди үренип, билип алары, оны кичеери, јарандырары јанынан практический ишле колбулу болоры;

— ар-бүткенди корыыры јанынан үренчиктердин общественно-тузалу ижи краеведческий ууламјылу болоры;

— школ научный, административно-хозяйственный учреждениелерле колбулу болотоны; ар-бүткенди корыыры јанынан озочыл совет науканын једимдерин көргүзери ле озорды элбеде пропагандировать эдери.

Ар-бүткенде үренчиктердин ижин тözöөри — өзүп чыдап јаткан јиит үйени коммунистический күүн-тапту эдип тазык-тырар иштин јаан учурлу бөлүги. Ар-бүткеннин байлыгын үренип, билип алары јанынан школьниктердин практический ижининг системазын јарандырары — школдын эмдиги öйдöги јаан учурлу задачазы.

В. И. КУДИРМЕКОВ,
Ленинградта Герценнин адыла адалган
пединституттын аспиранты

ЈЕТИРЕ ТУЗАЛАНЫЛБАГАН АРГАЛАР

Кош-Агаш аймактын колхозторынын экономиказы кажы ла јыл сайын там ла тыгып туру. Колхозтордын кирелтези, 1975 жылдагызына көрө, 3528 мун салковойго көптөди. Хозяйстволор астамду болоры 1980 жылда 17,7 процент болгонынан, 1983 жылда 24,7 процентке јетти.

Је оныла коштой чыгымдар база өзүп туру. Партиянын ла башкарунын јöби аайынча колхозчылардын ижи учун төлөөри көптөди. Аймактын колхозторы азыйда не де öспöйтөн ээн јерлерден малдын азыралын эдип аларга чыгымдарды көптөттилер. 1975 жылдагызына көрө 1983 жылда јаланг ижине малдын азыралын эдип аларына чыгымдар эки катап көптөди.

Бастыра бу чыгымдардан улам аймактын колхозторы 1984 жылдын баштапкы январьга јирме беш мун салковойго шыдар төлүлү артты.

Көп чыгымдар керектү эдилеп јат. Ол чыгымдар малдын азыралын көптөдөрине ууланган. Ол чыгымдар удабай бойынын астамын берер. Је оныла коштой бистинг бойыстынг коомой ижистенг улам болуп турган кереги јок чыгымдарды темдектеер керек. Колхозтордын башкараачы ишчилеринин, специалисттерининг кичеенбестериненг улам көп тижги мал субай артат, уулактар, кураандар короп турары бар. Государството эт табыштырар планды бүдүрерге кезик колхозтор колхозчылардан мал садып аларга көп акча чыгымдагылайт.

Онынг учун эмди колхозтор, олардогы партийный организациялар общественный малдын тоозын көптөдөри, продуктивнозын бийиктедери јанынан јаан иш öткүрип баштадылар. Анчада ла јаан иш колхозтордын общественный малын азы-

ралла жеткилдеери жанынан өдүп жат. Быжыл Ак-Туруда КПСС-тин XXI съездинин адыла адалган колхозко 310 гектар жер сугарар система бүдөр. Калининнин адыла адалган колхозто жаңы 200 гектар кыра сугарылар. «Путь к коммунизму» колхозко 878 гектар кыраны Чаган-Бургузындагы система сугарып баштаар.

«Алтайгипроводхозтын» институту «Киргизгипроводхоз» институттын болужыла Тархатыда 6 мун гектар жерди сугаратан системанын проегин тургузып баштады. Бастыра бу иш колхозторго көп азырал белетеер арга берер.

— Же андый да болзо, биздин Кош-Агаш аймакта малдын азыралын белетееринде уур-күчтер эмди де көп. Бүгүнкү күндө Чуй ичинде кыралап өскүрүп турган төс культура — сула боло берди. Сула өскүрери жанынан биздин колхозчылар марын табып алдылар. Же сула бойы малга тын ла ток азырал эмес. Суланын зеленказы сүреен кату азырал. Жаскыда көдүртке мал ла жаш кураандар оны чек жип болбой жат. СССР-дин 50 жылдыгынын адыла адалган, «Кызыл Чолмон», «Кызыл Мааны» колхозтордо суланын зеленказы көп тө белетелген болзо, кажы ла жыл жаскыда жаш малга беретен өлөндү чек ле килограммнан үлештиргилейт.

Сула өлөндү белоктор ас. Областын специалисттери берген шүүлтөлөр аайынча бис рапсты үрендеп көргөнис. Бытыр СССР-дин 50-чи жылдыгынын адыла адалган колхоз 50 гектар кырада рапс үрендеп өскүреле, кажы ла гектардан 35 центнер өлөнг алган. Быжыл бис рапсты КПСС-тин XXI съездинин адыла адалган ла СССР-дин 50-чи жылдыгынын адыла адалган колхозтордо ченеп өскүрерис. Сенаж эдерин ченеп көрөрис. Ол жанынан облјуртхозуправление ле «облјуртхозтехника» биске болушкан болзо, жакшы болор эди.

— Көп жылдарга өзөр өлөндөрдү бис Лениннин адыла адалган ла XXI партсъездтин адыла адалган колхозтордо өскүрүп жадыс. Же Чуй ичинде өскө колхозтордын жеринде көп жылдарга өзөр өлөндөр чыдашпай тонуп калат. Же көп жерлерди сугарып ийгежин, жерлик өлөндөр бийик түжүм берер аргалу.

База бир жаан арга — одорлорды өлөндү эдери. Ол жанынан бис научный ишчилерден болуш сакып жадыс.

Малдын азыралын көптөдөтөни — биздин баштапкы учурлу задачабыс. Же оныла коштой экинчи жаан учурлу иш — малдын кажаандары. Бу ишти бүдүрбегенче малдын тоозын көптөдөр, продуктивнозын бийиктедер ишти бүдүрерге күч болор. Малды зоотехнический үредүнин некелтелери аайынча өскүрерге чынык кажаандар керектү. 50—60-чы жылдарда ту-

дулган кажаандар ол некелтелерге јарабай барды. Эмди келер жылдарда аймактын хозяйстволоры малдын кажаандарын тударга анчада ла јаан ајару эдер. Бу ишке бис областтан база болуш сакып турус.

У. АЛЬПИМОВ,
албатынын депутаттарынын Кош-Агаштагы аймачный
Совединин исполкомынын председатели

ЭКОНОМИКА АСТАМДУ БОЛЗЫН

СУГАРЫЛГАН ЈЕРЛЕРДЕН — КӨП АЗЫРАЛ

Кош-Агаш аймакта СССР-дин 50-чи жылдыгынын адыла адалган колхоз — бийик јерлерде эн ле көп мал өскүрип турган хозяйстволордын бирүзи. Онын фермаларында ондор мун тоолу укту койлор, нсокылу эчкилер, көп тоолу сарлыктар, төөлөр лө жылкылар өзүп јат. Колхоз мал өскүрер ишти, азырал белетеерин науканын ла озочыл ченемелдин једимдери аайынча төзөөргө кичеенет. Көп јерлер сугарылган. Андый јерлерде бийик түжүмдү ток азырал болгодый аш ла өлөн өскүрилип јат.

Јетенинчи жылдарда Горно-Алтайсктагы јуртхозченемел станциянын баш научный ишчизи А. Г. Винокуров баштаганыла колхозчылар сүреен бийик, ээн јерлерде јакшы түжүмдү өлөн кыралап өскүрер аргалузын көрдилер. Колхозтын агрономдоры Тархатынын јаландарын јарандырып баштадылар. Баштапкы ла ченемел јакшы једимин көргүсти. Колхозчылар суланы ла арбаны үрендеп, өлөн эдип чабала, обоолоп алдылар, өлөн чабар јерлерди, одорлорды сугарар иштер элбеди.

«Горно-Алтайсксуустрой» тресттин Кош-Агаштагы ПМК-зынын мелиораторлары јер сугарар системалар јазап баштадылар. Бастыра бу иштерди агрономдор В. Битюцкий, М. Кыдырбаев (эмди колхозтын председатели), Ч. Туратпаев, механизаторлор Я. Богданов, М. Муртазин ле А. Истомин, гидротехник Ж. Картабаев, јалан ижинин бригадири М. Ахметов баштагандар.

Андагы јерде јылу күндер ас, чык једикпестү, јердин кыртыжы тайыс, агаш-ташту ла кумакту болгонын ајаруга алып,

өлөн эдер жылдык культуралар кыралап өскүрер деп жөптөшкөн.

Элден озо кыралаар эдип темдектеген жерлерди таштардан арутаган. Онон БДТ-2,5 тырмууштарла жердин кыртыжын 5—7 сантиметрге күбүрөткөн. Ол ок теренге сеялка аш үрендеген. Бир гектар кырага 5—6 миллион үрөң салылза, жакшы деп жарталды. Үрендеген жерди катокторло ныкталап салар. Анан өскө мында жаантайын согуп турган салкын жердин кыртыжын кургадардан маат жок.

Мухор-Тархатанын колхозчылары жердин кыртыжын жарандыларына жаан ажару эдип жадылар. Кыраны тырмаар алдында кажы ла гектарга 2,5 центнер бодолду удобрение — аммиактын колынтызын төгүп жат. Үрендеер тужында кажы ла гектарды 90 килограммга бодолду суперфосфатла азырап жадылар. Кыралар өзүп келген өйдө суперфосфатла база азыраарга жараар.

Кош-Агаштын айалгазында качан үрендеерге жарамыктузун база билер керек. Эң ле жарамыкту өй — май айдын экинчи жарымы деп чотолот.

Үрендеген кийинде удабай колхозчылар кыраларды сугарып баштайдылар. Көп нургуны жанмырлап сугаргылайт. Жанмырлап сугарганы, сугаттап агысканынан чик жок артык. Жааштаганы кыранын үстин тен ле бир кеминде сугарар, жердин үсти бузылбас, өзүмдердин тазылдарына жетире — 20—25 сантиметрге терен чыкталар.

Колхозтын озочыл механизаторлоры Яков Богданов, Асылбек Абышев ле өскөлөри де кылгалар көрүнип келерине жетире 8—9 катап сугаргылайт. Кажы ла механизаторго сугаратан аңылу кыра 50 гектардан ала 100 гектарга жетире берилген. Кезик механизаторлор жаашталатан эки агрегатла иштегилейт. Темдектезе, Богданов Яков ДДН—70 эки агрегатты иштедет. Суу алатан жердин жанына экүлезин бой-бойына одоштой тургузала, иштедет. Бир гектарга 250—300 кубометр сууны сугарган кийинде, суу алатан өскө жерге көчүрөт.

Колхозто 20 августка жетире сугарып жадылар. Минеральный удобрениелерле азырап, анайда сугарганы бийик түжүм берип жат.

Жетенинчи жылдар башталып турарда, Мухор-Тархатыда бир де гектар кыра жок болгон. Суу аккан коолордон 8—9 мун центнер өлөн эдип алгылайтан. Эмди колхоз сугарылып турган жериле Кош-Агаш аймакта баштапкы жерде туруп жат. 1050 гектар сугарылган жерлерден өлөн эдип туру. Кажы ла гектар 25—30 центнерден бийик чындыйлу ток азырал берет.

Механизаторлор Яков Богданов јус гектар кыразынын кажы ла гектарынын 46 центнерден өлөң јууп обоолойт.

Јаан учурлу задача — өскүрип алган түжүмди бойынын өйинде, жылыту јогынан јуунадып алатаны. Бийик кырларда кар эрте јаардан маат јок. Онын учун өлөң өзүп бышканын ла билеле, бастыра улусты, техниканы јууп, түрген јуунадып, обоолоп алары јаан учурлу. Өлөң јуурына аңылу звенолор төзөлөт, кажы ла звено керектү техника алат.

1983 јылда өлөң јууганы ајарулу. Август айдын экинчи јарымында механизаторлор кыра сугарган техниказын табыштырала, өлөң чабып-баштадылар. Асылбек Абышев, Орал Кожабает, Кошкен Чернов ло Алтай Челбаев КТП-6 машинала 50 гектар кыранын өлөңин чабып турдылар. Сайлаухан Серикпаевтин ле Айдынбек Мандаевтин звенолоры өлөңди јууп обоолоп турдылар. Күндер јут-јулакайлу да болгон болзо, олар өскүрип алган өлөңин бир де жылытпай јуунадып алдылар. Колхоз планда темдектелген 29,3 мунг центнердин ордына 40 мунг центнер өлөң јууп алды.

Өлөң јууп обоолор иш једимдү болорына техниканы кичееп јазайтан звено тын јөмөлтө этти. Анчада ла Никита Борбуев јакшы иштеген. Иштеп турган техника эмеш ле үрелзе, Никита ол ло тарый јазап салат.

Мухор-Тархатынын колхозчылары келер јуук јылдарда сугарылган јерлерден төртөн беш мунг центнер өлөң өскүрип јуунадарын пландап турулар.

Механизатор Асылбек Абышев ого берилген бежен гектар кыранын кажы ла гектарынан 69 центнерден өлөң јуунадар болуп молјонды. Техниканы чебер тuzаланып, одыруны кымакайлап, 120 салковой акча чеберлеерге туру. Озочыл механизатордын баштаганыла өскө колхозтордын механизаторлоры бойлорына бийик молјулар алып турулар.

Кош-Агаш аймактын колхозчылары јер сугарып, малдын азыралын көптөдөри јанынан көп јакшы керектер баштадылар. Удабай Тархатынын јаландарында кырлар 7,5 мунг гектарга једер. Эмди јалан ижинин ишчилери, ирригаторлор, агрономдор, механизаторлор кырлардын түжүмин там бийиктедип, малга ток азыралды көптөдө белетеер јаңы аргалар бедреп турулар. Олар бу амадузыла јаңы јаан једимдерге једип аларында алаңзу јок.

Б. КОЗЛОВСКИЙ

ЈУУ-ЈЕПСЕЛДЕР КӨПТӨП ТУРГАНЫ ЛА ЭКОНОМИКА

Бу статьянын темазы — јуу-јепселдер көптөп турганы экономикага каршу јетирип турганы.

Бистин ороон јуу-јепселдерди көптөдөргө качан да кичеен-беген. Је империализмнин агрессиязы тыгып турган айалгада СССР бойын ла бойынын союзниктерин ле најыларын ко-рулап аларга болуп, Күнбадышта јуу-јепселдердин јангы системаларын төзөөргө келишкен. Эмди Вашингтоннын ад-министрациязынын бурузыла јуу-јепселдер токтоду јоктон көптөп туру.

1978 јылда май айда НАТО јууга белетенетен 15 јылдын программазын јөптөйлө, јуулажар керектерге чыгымдарды јылдын ла көптөдип турарына молјонгон. США-нын админи-страциязы президент Рейганга баштадып, амыр-энчү өйдө орооннын бастыра историязында качан да болбогон сүреен јаан ла баалу военный строительствонун программазын тургусты. 5 јылдын (1981—1986 јј.) туркунына јуулажатар амадуларга 2 триллион доллар чыгымдайтаны темдектелген. Ол сүреен көп чыгым болотонун США-нын президенти бойы јартады. Бир мун доллар чаазын акчаларды катай салгажын бийиги 103,5 миль (бир миль — 1852 м.) болор эди деп Рейган айткан.

Вашингтон баштаган амадулар јарт. Вашингтоннын баш-караачылары јуулажар ийделе социализмнин ороондорын акалап алала, оморды базынчыктаарга амадап јадылар.

Омордын амадузы андый. Оныла коштой өскө, каршулу амаду база бар. США-нын башкараачылары социализмнин ороондорыла јүзүн-башка пландар ла программалар тургу-зала, совет экономиканы шалтырадарга кичеенип јадылар. Совет Союзтын экономиказы Американын экономиказынан уян, удабай чыдалы чыга берер эмей дежет.

1980 јылда президент тудар выборлор болор алдында США бойынын тын экономический ийдезин тузаланала, јуу-јепселдерди кенейте сүреен тын көптөдөр, СССР ол тушта США-га качан да једижип болбос деп Вашингтон пландага-нын «Нью-Йорк таймс» газет бичиген.

Анайда јуу-јепселдерди көптөткөни ажыра социализмнин экономиказын ујададатан амаду Вашингтоннын администра-

циязына республиканецтер келерде анчада ла тынгыды. Андый политиканы Вашингтоннын военно-политический стратегиязынын бир бөлүги аайлу эдип алдылар.

Пентагоннын жажытту «Уйанбергердин директивазы» деген документинде (1982 жылда май айда жарлала берген) совет экономикага сүреен уур жүк жүктеер, онон болгой Совет Союзка экономический ле технический жуу жарлаар деп айдылган. Онон озо США-нын черүлеринин штабтарынын начальниктеринин комитединин председатели генерал Джоунс администрациязын жуу-јепселдерди көптөдөри јанынан СССР-ле маргышкан, коруланарына чыгымдар совет экономикага коркышту күч болзын деп кычырды. Рейганла кожо иштеп турган өскө дө башкараачы ишчилер база анайда айдыжып турдылар. Бастыра ол шүүлтелерди президент Рейган жууйла, «чындап та, Совет Союзтын экономический ийдезин ле политический системазын ченеп көрзө кайдар» деп сананды.

Коруланар керектерге чыгымдар, чындап та, айдары јок көп. ЮНЕСКО-нын чотогоныла болзо, 300 миллиард долларга (ол тоо США-нын жуулажар керектерине чыгымдап турган акчазынын 60 процент бодолдузы) 400 миллион бала үренгедий 600 мун школ тудар аргалу.

Бүгүнгү күнде эдип турган бир бомбардировщиктин эдетен баазы Америкада школдордо 250 мун үредүчилердин алып турган акча-јалына түнгей.

ФРГ-де эдип турган «Торпедо» самолеттын баазы 107 миллион марка (Германиядагы акчала). Ол кире көп акчала беш больница, кажызында ла бир мун бала үренер 8 школ, балдардын 50 сады ла 150 площадказын тудар аргалу. 146 самолетты этпей чеберлеп алган акчала Күнбадыш Германияда иш јок жүрген 300 мун үредүчилерди јылына ишле јеткилдегедий арга бар.

Жуулажар керектерге чыгымдарды көптөдөтөни бистин амадуларыска ла пландарыска јарабай јат. Иштенер улус једишпей турарда, экономиканы јарандырып өскүрер пландар јаан болордо коруланар керектерге чыгымдар көп болуп турганын бис билерис. «Је ол ок өйдө бистин государство бойын ла најыларын корулап аларга керектү чыгымдарга бир де салковойды көп чыгарбас» деп, СССР-дин акча-јөөжө министри В. Ф. Гарбузов 1983 жылда декабрь айда СССР-дин Верховный Совединин сессиязында айткан.

Совет албатыны империалисттер жуу-јепселдерди көптөдөр јеткерлү јолго тургузарга албаданза да СССР ол јолго бачым турарга күүнзебес.

Совет Союз империализмнинг каршулу амадуларын јарт көрүп, коруланары јанынан кичеенип, бойынын бюджетинин бу статьязын чебер тузаланарга албаданат: СССР-дин Государственный бюджетинде чыгымдар калганчы төрт јылда бир де салковойго көптөбөй, 17 миллиард 54 миллион салковой болуп артып туру.

Телекейде јуу-јепселдерди көптөдөри токтобой турганында бистинг буру јок. Бүгүн теңис ары јанында ла Күнбадыш Европадагы ла Күнчыгыштагы кезик политиктер кижинин жүрүмин јеткилдейтен эн күч керектү неме јуу-јепселдер деп шүүп турулар.

Империализм јуу-јепселдерди көптөдип турганы Күнбадыштагы кезик ороондордын экономиказына база јаан јеткерлү. Оны США-нын государственной бюджетиндеги төлүзи керелейт. 1982 јылда чыгымдар кирелтеден 200 миллиард долларга көп болды.

Јуу-јепселдерди көптөдөри јанынан маргышканына улам совет улус јоксыраар, американецтер байыыр деп иженгенинен эш-неме болбоды. Јуулажар керектерге көнү чыгымдар государствонин бюджетинде темдектелгенинин үчинчи үлүзин јип јат. Ого үзеери бюджеттин гражданский статьяларында јажырып салганы база бар.

Јуу-јепселдерди там ла көптөдө эдип турганы сүреен көп акча ла материальный јөөжө јип, экономиканы ујададат, чаазын акчанын тоозын көптөдөт, бойы дезе рынокко чыгарып садарга јараар бир де продукция этпейт. Онон улам акчанын баазы түжет, кирелтелер астайт, производство тыгыырына буудак эдип јат. Иш јок улустын тоозы көптөп, улустын јадын-јүрүми коомойтыйт.

Је ол ок өйдө јууга белетенип турган милитаристтер јуу-јепселдерди көптөткөни улуска иш берип туру деп айдыжат. Чынынча алза, Американын бойында да чотогоныла болзо, военный промышленностько чыгымдаган акчала сүреен көп улусты ишле јеткилдеер аргалу.

США милитаризацияга канча ла кире көп акча чыгымдап турарда, Совет Союзла экономикада маргыжар аргаларын анча ок кире түрген јылыјатат деп Америкада јарлу историк Дж. Кеннан шүүлте этти. «Бүгүнгү күнде США национальный коруланарына чыгымдарды көптөдип турганын ајаруга алза, биске сүреен көп чыгымдар эдерге келижер» деп Кеннан бичиген.

Америкада јарлу ученый-экономисттер јуулажар керектерге чыгымдарды өткүре көптөдип турганы учун Ак тураны

критикалап турулар. Олордын шүүлтези мындый: јууга беле-тенери тыгып турганынан улам Американын ийде-күчинин төзөгөзи — США-нын экономиказы там ла уйдап турган болзо, коруланар аргаларды не тыгыдатан?

Мында иш јангыс ла јуу-јепселдерди көптөдөри јанынан өдүп турган эмес. Мында, Вашингтоннын администрациязынын шүүлтезиле, совет экономикага сүреен тын каршу јетиргедий «санкцияларга» иженетени база бар.

«Газ — трубы» јөптөжүге Вашингтон «санкция» эделе, токтотконы, Американын ажын СССР-ге сатпас деп јарлайла, токтотконы, Польшада военный айалга јарлаларда США-нын администрациязынын некелтезиле «Текши рынок» јарлаган. «санкцияларды» недеде өткөн согында токтотконы — олор ончозы андый каршулу кылыктар туза бербейтенин кереледи. «Санкциялар» Вашингтонго экономический де, политический де астам бербеген. Карын ол «санкциялардан» Америка көпти јылыйткан.

Темдектезе, Сибирь — Күнбадыш Европага газопровод өткүрерине «санкциялар» јарлайла, Америка 700—900 миллион доллар јылыйткан. Совет Союзка аш садарын токтодо-ло, американецтер бойлоры СССР-дин рыногын јылыйткан. Бистин ороон малга азырал эдерине керектү ашты өскө сроондордон садып алган. Совет Союзты экономический кызарына Күнбадыш Европада эмди бүтпей бардылар. Онын да учун «орустарды экономический уйдадары» јанынан политика өткүрип тура Вашингтон шорлу артып калды.

Социализмди «экономический шалтырадарга» иженгени азыйда да көп катап бүтпей, үзүлип туратан. 60—70 жылдарда СССР јуулажар техниканы јарандырары јанынан США да бир де сондобой, 2—3 катап түрген барган. Шак ла ол жылдарда империалисттер јуу-јепселдерди көптөдип баштаганынан улам инфляция тыгыган, капитализмнин акча-јөөжөзинин бастыра системазы бузулган, учы-учында экономикада терен кызаланг башталган. Эмди сегизенинчи жылдарда јуу-јепселдерди анайда көптөдип турганы капиталисттердин экономиказын өнжидетени аланзулу.

Андый шүүлтелү улус эмдиги капитализмнин, анайда ок социализмнин чын арга-чыдалын јастыра чотоп јадылар. Империалисттердин бурузыла јуу-јепселдерди көптөдөри јангыдан башталганы јангы көп акча, материальный јөөжө јип барар. Је мындый айалгада социализмнин системазы капитализмнин системазынан чик јок артыкту болгонын база катап көргүсти. Социализмнин ороондоры бойлорынын кору-

ланар аргаларын тыңытканы экономикада кызаланг этпес. Капитализмде экономиканын ончо бөлүктөрүндө кызалангдар болуп јат.

Күнбадыштагы ороондордо бистинг орооннын экономиказынын аргалары керегинде јакшы билер башкараачы ишчилер, экономисттер Совет Союз бойын јуулажар ийделе акаларга бербейтенин јакшы ондоп јадылар. Американын Москвада иштеп турган специалисттеринин кемизи де СССР США-ла јуулажар техника эдери јанынан маргыжып чыдаарын билип јадылар. Ол маргаанда бойын јендиртерге совет улус качан да бербейтенин олар база билип јадылар.

Д. СОРТЫЯКОВ,
КПСС-тинг обкомынын лекторы

17 ИЮНЬ — МЕДИЦИНСКИЙ ИШЧИНИНГ КҮНИ

* Бистин областьтын улузы су-кадыкты корыыры јанынан областьтын больницазы (780 орын), областьта балдардын больницазы (280 орын), областьтын беш диспансери, аймактардын тогус, участоктордын он сегис больницазы, 228 фельдшерско-акушерский пункттар, 11 санэпидстанция, туберкулез эмдейтен үч санаторий, 21 аптека ла 205 аптечный пункт јеткилдеп туру.

* Областьтын бастыра больницаларында 2745 орын бар, олардон городто — 1455, јурт јерлерде — 129 орын. Областьтын кажы ла 1000 кижиге 16 орын (Алтайский крайда — 14,2, РСФСР-де — 13,5) келижет.

* 1983 јылдын туркунына 12 фельдшерско-акушерский пункт, эки амбулатория тудулды. Шебалинде аймактын больницазы, Горно-Алтайск городто поликлиника, больницалар ортодо аптека, медицинский училищенин общежитиези тудулат.

* Областьтын улузынын су-кадыгын корыыр бюджет 1982 јылга көрө 574 мун салковойго көптөйлө, 12,7 мун салковойго једер.

* Туулу Алтайда бүгүнги күнде 488 врач, ағылу орто үредүлү 1938 ишчи, 38 провизер ло 139 фармацевт иштейт. Кажы ла он мун кижиге 29 (крайда — 25) врач, орто медицинский ишчилер 114 (крайда — 90) кижиге келишти. 16 врач бийик, 38 — баштапкы категориялу.

* Медицинский институттарда бистин областька 105, училищелерде 500 кижиге үредип белетелет. 1938 јылда Алтайдын государственный медицинский институтуна үренерге 24 кижиге кирген. Бойынын билгирин бийиктедетен ле таскадузын тыңыдатан курстарда јылдын ла 73 врач, 66 орто медицинчилер үренип јат.

* Партия ла Совет башкару медицинский ишчилердин ижин јозокту ла бийик темдектейт. Областьта 158 медик «Сукадыкты корыырынын отличниги» күндүлү темдекле кайралдалды. Јербойындагы Советтердин депутаттарына 104 медицинши тудулган.

* Облбольницанын хирургия бөлүгинин заведующийине Анатолий Михайлович Гоманга 1982 жылда «СССР-дин Албаты врачынын» ат-нерези адалды. Туулу Алтайда «РСФСР-дин он Заслуженный врачы иштейт. Олордын ортодо Акташтагы участковый больницанын хирургы Архангельская Любовь Александровна; областта балдардын больницазынын хирургы — Арбанаква Любовь Савельевна, облбольницанын жүрек эмдеер бөлүгинин заведующийи Бедюрова Элен Янгиновна; городто бала табар туранын акушер-гинекологы Деникина Нонна Михайловна; облбольницанын гинекологический бөлүгинин заведующийи Донских Людмила Алексеевна, туберкулезтон эмдеер диспансердин врач-педиатры Иркитова Роза Аргаевна, көс эмдеер диспансердин врачы — Каташ Тамара Андреевна, горполиклиникада лор-врач Королев Борис Герасимович, областта санэпидстанциянын башврачынын заместители Ларкин Павел Васильевич; Шебалиндеги аймачный больницанын врач-рентгенологы Черепанова Евдокия Васильевна.

* Бистин областтын бастыра амбулаторно-поликлинический учреждениелери жагыс өйдө 5,2 мун кижичи алала, көрүп шиндеер аргалу. 1983 жылда областтын 36 амбулаторияларында ла поликлиникаларында 1253000 кижичи болгон.

* Бүгүнгү күнде Горно-Алтайск городто 50 специальностьту врачтардын пункты ачылды. Областын аймактарында андый 10—15 пункт ачылган.

* Терапевтический ле педиатрический пункттар элбедилди. Эмди бир врач-терапевт участокто 1700, жаш балдардын врачы 800 кижичи жеткилдейт.

* Медицинский болушты тыгыдарга областной больницада врачтардын амбулаториязы ачылган. Анда клинический лаборатория, стоматологический кабинет, эки флюорограф бар.

* СССР-дин су-кадыкты корыыр министринин жакарузыла бистин областта эмди аймачный больницанын, балдардын ла бала табарынын сурактары аайынча баш врачтын заместители болор.

* Областын медицинаны башкарып турган 20 партийный организация бар. Олор 220 медик коммунисттерди бириктирет.

А. КОТОВ

БАЖАЛЫКТАР

Партиянын кереги — албатынын кереги	3
Жаңы жаан једимдерге	8
Текши үредүлү ле профессиональный школдын ижин јан- ырта тӱзӱӱрининг тӱс ууламјыларын пропагандировать эдер лекциялардын тематиказы	10
Аш-курсактын программазы — КПСС-тинг аграрный политиказын творческий ӱскүргени	12
Уренчиктерди класста эмес иште ар-бүткенди корыырына таскадар иштин учуры	19
Јетире тузаланылбаган аргалар	23
Сугарылган јерлерден — кӱп азырал	25
Јуу-јепселдер кӱптӱп турганы ла экономика	28
17 июнь — Медицинский ишчининг кӱни	32

СОДЕРЖАНИЕ

Дело партии — дело народа	3
Решения XXVI съезда партии	8
Примерная тематика лекций по пропаганде «Основных на- правлений реформы общеобразовательной и профессио- нальной школы»	10
Продовольственная программа СССР — творческое раз- витие аграрной политики КПСС на современном этапе	12
Роль внеклассной работы в природоохранительном просве- щении учащихся	19
Неиспользованные ресурсы	23
Корма с орошаемого поля	25
Гонка вооружений и экономика	28
17 июня — День медицинских работников	32

БЛОКНОТ АГИТАТОРА

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Подписано в печать 31. 05. 84. АН 11247. Формат 60X84 1/16.
Усл. п. л. 2,09. Уч.-изд. л. 1,76. Тираж 480 экз. Заказ 1897.
Цена 4 коп.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издатель-
ства, 659700. г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Гор-
но-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 27.

4 акча

1983.

12 / 10